

بازگشایی مدارس در پرتو اسماء الحسنی

علامه حسن حسن‌زاده آملی (ره)، عارف و فیلسوف برجسته معاصر، با کلامی کوتاه اما عمیق، زنگ آغاز سال تحصیلی را به صدا درآورد.

علامه حسن حسن‌زاده آملی (ره)، عارف و فیلسوف برجسته معاصر، با کلامی کوتاه اما عمیق، زنگ آغاز سال تحصیلی را به صدا درآورد. این نوشتار متن سخنرانی زنده نام علامه حسن‌زاده در سال‌های گذشته است که نه تنها یک دعوت ساده به تحصیل، بلکه مراسمی عارفانه و معنوی است که ریشه در سنت‌های قرآنی و روایی دارد. تحلیل عارفانه بازگشایی مدارس: تمسک به اسما الحسنی در کلام علامه حسن‌زاده آملی

به گزارش ایکننا، سیدمرتضی حسینی کمال‌آبادی، رئیس پژوهشکده ادیب فقه جواهری در آستانه بازگشایی مدارس، به بررسی حضور علامه حسن‌زاده آملی در مراسم بازگشایی مدارس اشاره کرد و آن را الگویی برای کسب حکمت و نمادی از گشایش درهای معرفت و احیای معارف الهی دانست.

علامه آیت الله حسن حسن‌زاده آملی (ره)، عارف و فیلسوف برجسته معاصر، با کلامی کوتاه اما عمیق، زنگ آغاز سال تحصیلی را به صدا درآورد. متن این سخنرانی، که برگرفته از فیلمی موجود است، نه تنها یک دعوت ساده به تحصیل، بلکه مراسمی عارفانه و معنوی است که ریشه در سنت‌های قرآنی و روایی دارد. علامه با این کلام، اتحاد و وحدت جامعه آموزشی را بر پایه شکر الهی، تمسک به اسماء الحسنی و دعای خیر بنا می‌نهد.

متن این سخنان را در ادامه می‌خوانیم و می‌بینیم:

خدواند سبحان را بر این اتحاد، وحدت، یگانی و بر این حسن استقبال احیای معارف شاکر هستیم، الحمدلله رب العالمین

بسم الله الرحمن الرحيم

هُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ

الله اکبر

اللهم صل علی محمد و آل محمد

ان شاءالله به خیر و به عزت و تحیت به سر ببرید همه شما ان شاءالله

کلام علامه حسن‌زاده را می‌توان به سه بخش اصلی تقسیم کرد:

۱. حمد و شکر خداوند بر اتحاد و احیای معارف

۲. تمسک به اسماءالله با تأکید بر «هُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ»، مقارن با «الله اکبر» و صلوات

۳. دعا بر حضار، مدیران و معلمان آموزش و پرورش.

در بخش نخست، جایگاه شکر اولیه در توسل به اسماءالله را بررسی می‌کنیم؛ سپس، شرح اسمی «هُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ» را با توجه به جایگاه قرآنی و روایی آن و مناسبتش با بازگشایی مدارس عارفانه و اتصال به «الله اکبر» بیان می‌کنیم و سرانجام، نقش صلوات و دعای پایانی را به عنوان نتیجه توسل، تبیین می‌کنیم. این تحلیل بر پایه اصول عرفانی، قرآنی و روایی استوار است و نشان می‌دهد چگونه یک مراسم ساده آموزشی، به نمادی از وحدت الهی و فتح معارف تبدیل می‌شود.

بخش اول: حمد و شکر خداوند؛ پایه توسل به اسماء الحسنی

علامه، سخن خود را با شکر خداوند بر «اتحاد، وحدت و یگانی» و «حسن استقبال احیای معارف» آغاز می کند و آن را با «الحمد لله رب العالمین» تکمیل می نماید. این شکر اولیه، نه تنها یک مقدمه ادبی، بلکه یک اصل عارفانه و روایی است که جایگاه محوری در توسل به اسماء الله دارد. در عرفان اسلامی، شکر مقدمه ای بر معرفت و تمسک است؛ چرا که شکر، قلب را از غفلت نجات می دهد و آن را به سوی ذات الهی باز می کند. حضرت امام علی(ع) در نهج البلاغه می فرماید: «الشُّكْرُ لِلْيَعْمِ أَذْخَلَ مِنْ سَعْيِهَا» (شکر نعمت ها، بیش از کوشش در طلب آن ها، نعمت را افزایش می دهد). این شکر، بستری برای توسل به اسماء فراهم می آورد، زیرا بدون شناخت نعمت های الهی (مانند اتحاد جامعه آموزشی و احیای معارف)، تمسک به اسماء، سطحی و بی اثر خواهد بود.

در روایات، شکر به عنوان کلید فتح درهای رحمت توصیف شده است. پیامبر اکرم(ص) فرمود: «الشُّكْرُ يُغْفَرُ لَهُ» (شاکر، آمرزیده می شود). در این مراسم، شکر بر اتحاد و وحدت، اشاره ای عارفانه به وحدت وجودی دارد؛ جایی که همه حاضران و دانش آموزان تا معلمان و یگانگی معارف الهی متحد می شوند. این شکر، قلب را صیقل می دهد و آن را آماده تمسک به «هُوَ الْفَتْحُ الْعَلِيمُ» می کند. بدون این پایه، توسل به اسماء، مانند درختی بدون ریشه است. علامه با این شکر، حضار را به یاد نعمت وحدت می اندازد و آن ها را به سوی فتح الهی هدایت می کند. در واقع، شکر اولیه، پلی است میان ظاهر مراسم (بازگشایی مدارس عارفانه) و باطن آن (احیای معارف) و توسل را از حالت فردی به جمعی ارتقا می دهد.

بخش دوم: تمسک به «هُوَ الْفَتْحُ الْعَلِيمُ»؛ گشایش درهای معرفت و اتصال به ذات الهی

پس از شکر، علامه با «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» و سپس «هُوَ الْفَتْحُ الْعَلِيمُ» به تمسک به اسماء الله روی می آورد. این دو اسم، «الْفَتْحُ» (گشاینده) و «الْعَلِيمُ» (دانا)، در تناسب کامل با یکدیگر قرار گرفته اند: فتح، عمل گشایش را نشان می دهد و عالم، دانش بی پایان پشت آن را. در قرآن کریم، این ترکیب در سوره سبأ، آیه ۲۶ نازل شده است: «قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبَّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتْحُ الْعَلِيمُ». این آیه، در سیاق دعوت به حق و داوری الهی، خداوند را به عنوان جمع کننده، فاتح به حق و دانای مطلق معرفی می کند. تفسیر المیزان علامه طباطبایی، این آیه را به داوری نهایی میان حق و باطل تفسیر می کند، جایی که خداوند درهای بسته را می گشاید و با علم بی انتها، حکم می فرماید. در روایات، «الْفَتْحُ» از اسماء الحسنی است که بر گشایش درهای رزق، رحمت و معرفت دلالت دارد. امام صادق(ع) در تفسیر اسماء، «الْفَتْحُ» را به معنای «حَكْمُ بَيْنَ عِبَادِهِ بِالْعَدْلِ» (حکم کننده میان بندگان به عدل) و «گشاینده خزائن الرِّزْقِ وَ الرَّحْمَةِ» (گشاینده خزاین رزق و رحمت) توصیف کرده است. همچنین، در احادیث، تمسک به این اسم برای رفع مشکلات و گشایش امور توصیه شده؛ مثلاً در دعای کمیل، که از حضرت وصی امام علی(ع) نقل شده، توسل به فتح برای فتح درهای بسته قلب و جهان است. علامه حسن زاده آملی، خود در آثار عرفانی اش مانند «معرفت نفس و نفس معرفت»، بر این تأکید دارد که فتح، درهای معرفت را بر عارف می گشاید، و عالم، آن را با علم لدنی تکمیل می کند.

مناسبت این اسم با بازگشایی مدارس عارفانه، عمیقاً عارفانه است. مدارس، درهای بسته چهل را می گشایند و معارف را احیا می کنند؛ «الْفَتْحُ» نماد این گشایش است و «الْعَلِيمُ» تضمین کننده علم حقیقی پشت آن. در این مراسم، علامه با ذکر این اسم، زنگ مدارس را نه به عنوان رویدادی دنیوی، بلکه فتح الهی معارف توصیف می کند. بلافاصله پس از آن، «الله اکبر» می آید؛ این اتصال، تمسک به اسم خاص (فتح العظیم) را به ذات جلالت (الله) پیوند می زند. «الله»، اسم جامع ذات است، و «اکبر»، بر عظمت و بزرگی دلالت دارد. در روایات، «الله اکبر» کلید تسبیح و تکبیر است و اینجا، بزرگی فتح الهی را برجسته می کند، علامه حسن زاده اسم جلالت «الله» را به عنوان کعبه اسماء معرفی کرده که همه اسماء به دور او در طواف هستند. این مقارنه، نشان می دهد که گشایش مدارس عارفانه، جلوه ای از عظمت الهی است؛ فتح، عمل را آغاز می کند و الله اکبر، آن را به ذات متعالی می رساند. در عرفان، این اتصال، عارف را از اسم به مسمی (ذات) می برد، و حضار را به وحدت با معارف الهی دعوت می کند.

بخش سوم: صلوات و دعای خیر؛ پلی میان توسل و نتیجه الهی

میان تمسک به اسماء و دعای پایانی، صلوات بر محمد و آل محمد قرار گرفته است: «اللهم صل علی محمد و آل محمد». این جایگاه، بر پایه روایات محکم استوار است. امام به حق ناطق، امام جعفر صادق(ع) فرمود: «الدُّعَاءُ لَا يُرْفَعُ إِلَى الْعَرْشِ حَتَّى تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ» (دعا تا صلوات بر محمد و آلش به عرش نمی رسد). صلوات، واسطه فیض است؛ زیرا آل محمد(علیهم السلام) باب های رحمت الهی اند، و بدون آن ها، دعا ناقص می ماند. در این مراسم، صلوات، توسل به اسماء را به دعا متصل می کند و آن را مقبول عرش می سازد. علامه، با این ذکر، حضار را به یاد می آورد که فتح معارف، تنها با توسل به اهل بیت (علیهم السلام) کامل می شود.

دعای پایانی و «ان شاء الله به خیر، عزت و تحیت به سر ببرید همه شما ان شاء الله» و نتیجه مستقیم توسل به اسماء است. این دعا بر سه محور استوار است:

- خیر: خیر عام، شامل سعادت دنیوی و اخروی، که جلوه فتاح در گشایش رزق و رحمت است

- عزت: عزت نفس و جامعه، که از علم الهی (عالم) سرچشمه می گیرد و اتحاد آموزشی را تقویت می کند

- تحیت: سلام و احترام الهی، که وحدت یگانی را تکمیل می نماید و حضار را به سوی قرب الهی می برد.

این سه محور، بازتابی از شکر اولیه و تمسک به فتاح العلیم است؛ خیر، گشایش فتاح است؛ عزت، دانش عالم و تحیت، وحدت الهی. در روایات، دعای خیر با «ان شاء الله» شرطی الهی است (مانند حدیث «الْمُؤْمِنُ يَدْعُو وَاللَّهُ يَقْضِي») و اینجا، نتیجه توسل را تضمین می کند. علامه با این دعا، مدیران، معلمان و دانش آموزان را به سالی پربرکت دعوت می کند، و مراسم را به اوج عارفانه می رساند.

بازگشایی مدارس عارفانه در کلام علامه حسن زاده آملی، فراتر از یک رویداد آموزشی، یک سفر عارفانه است، از شکر بر وحدت، به تمسک فتاح العلیم، و سرانجام به دعای خیر. این متن، نشان می دهد چگونه اسما الحسنی، زندگی روزمره را به معرفت الهی پیوند می زند. «هُوَ الْفَتْاحُ الْعَلِيمُ» در قرآن و روایات، نماد گشایش حق و دانش بی پایان است، و در این مراسم، درهای مدارس را به درهای عرش باز می کند. امیدواریم این تحلیل، الهام بخش احیای معارف الهی در جامعه آموزشی باشد، و همه ما، به خیر، عزت و تحیت الهی برسیم. والسلام علیکم ورحمة الله و بركاته.